

Podręcznik

"Nowe możliwości wsparcia psychologicznego dzieci i młodzieży"

Opracowano w ramach projektu „Młodzi mają głos”

finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG
w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

Spis treści

1. Rozwiązania wspierające placówki edukacyjne w rozpoznawaniu przemocy w rodzinie i podejmowaniu dalszych działań mających na celu zatrzymanie tego zjawiska.

1.1 Desk research na temat przemocy domowej dotyczącej dzieci i młodzieży

1.2 Ochrona praw dziecka – rozwiązania norweskie

2. Możliwości przeniesienia dobrych praktyk partnera norweskiego na grunt polski

2.1 Działania podejmowane na gruncie norweskim

2.2 Działania norweskie, które warto przenieść na grunt polski

3. Nierówności i potrzeby grup wykluczonych

1. Rozwiązania wspierające placówki edukacyjne w rozpoznawaniu przemocy w rodzinie i podejmowaniu dalszych działań mających na celu zatrzymanie tego zjawiska.

1.1 Desk research na temat przemocy domowej dotyczącej dzieci i młodzieży

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która weszła w życie w dniu 1 sierpnia 2010 r., zakłada m.in. opracowanie jednolitej procedury działań interwencyjnych prowadzonych przez szkołę i nakłada na placówki oświatowe nowy obowiązek, a mianowicie stosowanie procedury „Niebieskich Kart”.

Nieletnie ofiary przemocy domowej są uczniami lub wychowankami szkół i placówek systemu oświaty. Dlatego też na pracownikach tych instytucji - nauczycielach, wychowawcach, pielęgniarkach, itp. ciąży obowiązek zauważenia symptomów przemocy, udzielenia wsparcia i zorganizowania im wszechstronnej pomocy.

Definicja przemocy w rodzinie rozumiana jest jako „wszelkie zachowania polegające na złym traktowaniu o charakterze fizycznym, emocjonalnym lub seksualnym osób spokrewnionych, które obejmują: stosowanie siły fizycznej lub presji psychicznej, nadużywanie władzy rodzicielskiej, naruszanie równości praw małżonków, próby podtrzymywania autorytetu siłą, zaniedbania lub błędy w opiece nad osobami jej wymagającymi”.¹

Zgodnie z prawem polskim, w myśl zapisów ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (z późn. zmianami) „przemoc domowa to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”.

Możemy wyróżnić następujące rodzaje przemocy:

- rodziców wobec dziecka,
- przemoc wobec partnera w związku (inaczej wzajemna przemoc w parze, przemoc w związku partnerskim lub przemoc małżeńska),
- przemoc wobec osób starszych w rodzinie.

Ze względu na rodzaje zachowań sprawcy przemoc możemy podzielić na:

- fizyczną (Intencjonalne zachowanie, niosące ryzyko uszkodzenia ciała. Przy opisie przemocy fizycznej uwzględnia się nie tylko jej formy ale także skutki w postaci uszkodzenia ciała i wskazań do konsultacji i leczenia medycznego),
- seksualną (Zmuszanie osoby do aktywności seksualnej wbrew jej woli, kontynuowaniu aktywności seksualnej, gdy osoba nie jest w pełni świadoma, bez pytania o jej zgodę lub gdy obawia się. Przymus może polegać na bezpośrednim użyciu siły fizycznej lub groźbach użycia siły. Występuje w połączeniu z fizycznym i psychicznym znęcaniem się).

¹ Wg Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego

- emocjonalną (Zawiera przymus, groźby, zastraszanie, emocjonalne wykorzystywanie. Ma na celu pozbawienie ofiary zaufania do siebie i swoich kompetencji w różnych obszarach jej życia).

Każdy z wymienionych rodzajów przemocy może przybierać różne formy.

Inne formy złego traktowania osoby w rodzinie to chociażby zaniedbania:

- fizyczne (np. brak opieki zdrowotnej),
- psychiczne (np. nieokazywanie uczuć, lekceważenie emocjonalne lub potrzeb materialnych) - seksualne (brak opieki, prostytutka)

Etapy / sygnały krzywdzenia dziecka i reakcja:

1. Rozpoznanie sygnałów, które mogą wskazywać na krzywdzenie dziecka,
2. Sprawdzanie sygnałów poprzez zbieranie dodatkowych informacji,
3. Analiza zebranych informacji - diagnoza problemu krzywdzenia dziecka,
4. Zaplanowanie i przeprowadzenie interwencji w przypadku potwierdzenia krzywdzenia dziecka.

O wiele trudniej (niż przy oznakach przemocy fizycznej) dostrzec symptomy świadczące o przemocy psychicznej wobec dziecka, dlatego też otoczenie często obawia się reagować i boi się, że niewłaściwie zinterpretuje sygnały. Stąd też częstsze poczucie bezradności i wstrzymywanie się od interwencji. W przypadku pojawienia się bezpośrednich sygnałów, osoby z otoczenia powinny zareagować odnosząc się do innych źródeł, jak np. swoje obserwacje, znajomość zachowania i usposobienia dziecka, relacje otoczenia.

Brak „twardych dowodów”, jednoznacznych do interpretacji, stanowi często podstawową barierę w podjęciu interwencji bądź opóźnia tę interwencję. Otoczenie często nie reaguje na podejrzenia o przemoc w rodzinie gdyż towarzyszy jemu strach przed skrzywdzeniem rodziny, jeśli podejrzenie o przemoc, okaże się bezpodstawne. Często przeważa poczucie, że interwencja w życie rodziny to raczej kara niż realna pomoc.

Sygnały, które mogą wskazywać na krzywdzenie dziecka:

- Zachowanie i wygląd ucznia:

- Widoczne na ciele ślady przemocy fizycznej wobec dziecka. Zauważalne np. podczas lekcji WF czy innych zajęć sportowych, a także np. ubiór nieadekwatny do pory roku (długie rękawy latem), uporczywe unikanie udziału w lekcjach WF czy w zajęciach na basenie, mimo grożących za to konsekwencji w postaci złych ocen (silna niechęć do publicznego rozbierania się).
- Problemy z nauką – niskie oceny oraz problemy z frekwencją mogą być oznaką problemów w domu (zwłaszcza, jeśli są zaburzeniem dotychczasowej pozytywnej „normy”).
- Problemy zdrowotne – nagłe zmiany masy ciała (np. jej spadek), problemy z odżywianiem, oznaki zaniedbania higieny i dbania o zdrowie dziecka.
- Ślady samookaleczenia – zachowania autodestrukcyjne.

- Rozmowa z uczniem/otoczeniem:

- Bezpośrednia relacja ucznia i sygnały płynące z zewnątrz, że jego rodzina jest „konfliktowa”.
- Obserwacja relacji ucznia z otoczeniem i sygnały świadczące o:

- niskiej samoocenie ucznia, samo wykluczeniu z relacji społecznych, zachowaniach uciezkowych,
- braku panowania nad własnymi emocjami, agresji,
- usilnej próbie pokazania się z „dobrej strony”,
- nietypowego szukania kontaktu z dorosłymi (np. nauczycielami, pedagogiem).

Jak rozpoznać czy dziecko jest ofiarą przemocy w rodzinie?²

Biorąc pod uwagę rozwój poznawczy zaobserwujemy np.:

- opóźnienie rozwoju poznawczego w odniesieniu do wieku dziecka,
- trudności w koncentracji uwagi,
- zaburzenia rozwoju mowy, np. jękanie, mutyzm wybiórczy,
- zniekształcenia myślowe, tzn. przekonanie o swojej winie, odpowiedzialności za to, co się stało często widoczne w wypowiedziach dziecka, jego stosunku do siebie, jego sposobie uczestniczenia wśród rówieśników.

Biorąc pod uwagę rozwój emocjonalny:

- poczucie winy,
- wysoki poziom lęku, fobie,
- niska samoocena,
- reakcje nerwicowe, np. tiki, obgryzanie paznokci, wrywanie sobie włosów czy brwi,
- odcinanie się od emocji dziecko w różnych sytuacjach zachowuje się tak, jakby nic nie czuło,
- nerwowość, złość płacz bez konkretnego powodu,
- moczenie wtórne,
- stereotypie występujące w zabawie (dotyczy głównie dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym - dziecko powtarza elementy zabawy, bawi się ciągle w to samo).

Biorąc pod uwagę rozwój psychoseksualny:

- zachowania seksualne,
- wypowiedzi dotyczące seksualności: używanie nowych, nieadekwatnych do wieku określeń dotyczących czynności seksualnych i/lub intymnych okolic ciała, nadmierne zainteresowanie seksualnością, wulgarnie wypowiadanie się na tematy z nią związane,
- odgrywanie przemocy seksualnej podczas zabawy,
- wiedza o seksualności nieadekwatna do wieku dziecka,
- stereotypie występujące w zabawie związane z kontaktem seksualnym,
- zachowania o charakterze prostytutki (dotyczy dzieci w wieku szkolnym i młodzieży),
- uszkodzenia w obrębie narządów płciowych, nawracające infekcje narządów moczowo--płciowych.

Biorąc pod uwagę rozwój psychospołeczny:

- wycofanie się, izolowanie od grupy rówieśników,
- zachowania agresywne wobec rówieśników,
- nieposłuszeństwo (dotyczy dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym) lub zachowania opozycyjno-buntownicze (dotyczy dzieci w wieku szkolnym i młodzieży),
- stosowanie przemocy wobec innych,

² Katarzyna Fenik – Gaberle, Renata Kałucka, Przemoc w rodzinie - działania pracowników oświaty, Warszawa 2016

- zachowania ryzykowne.

Gdzie można przekazać informacje w przypadku podejrzenia stosowania przemocy domowej w danej rodzinie?

- Współpraca z psychologiem szkolnym
- Możliwość współpracy/ zgłoszenia i przekazania problemu organom państwowym, np.:

- policji,
- pogotowiu,
- ośrodkom pomocy społecznej,
- poradniom psychologicznym,
- świetlicom socjoterapeutycznym,
- sądom, kuratorom,
- ewentualnie: komitetowi Ochrony Praw Dziecka.

- Możliwość szukania pomocy, informacji w:

- punktach informacyjno-konsultacyjnych,
- organizacjach pozarządowych: np. Fundacja Dzieci Niczyje,
- Internecie.

Dlaczego otoczenie, w tym przedstawiciele oświaty, często boją się reagować na krzywdę dziecka?

- Brak znajomości obowiązujących przepisów i regulacji prawnych, na podstawie których można podjąć interwencje.

- Trudności w kontakcie/współpracy z rodzicami – roszczeniowa postawa rodziców wobec szkoły, ukrywanie sytuacji w domu (szczególnie, gdy rodzic jest sprawcą przemocy), składanie sprzecznych wyjaśnień odnośnie stanu dziecka czy włączanie nauczyciela w „rozgrywanie” kwestii spornych w rodzinie.

- Brak wsparcia lub nawet niechęć ze strony przełożonych (dyrekcji), aby „mieszać” się w sprawę rodziny i przysparzać placówce problemów.

1.2 Ochrona praw dziecka – rozwiązania norweskie

Norweskie prawo do opieki nad małoletnimi odbiegają od realiów polskich, a standardy wychowania dzieci różnią się od standardów wyniesionych z Polski. Wiele zachowań w relacjach między rodzicami a dziećmi, prawnie i kulturowo dopuszczalnych w Polsce, w Norwegii może zostać potraktowanych jako naruszenie praw dziecka co może doprowadzić do rozpoczęcia procesu sprawdzającego warunki życia dziecka, wywiadu środowiskowego a następnie wezwania osób dorosłych w celu złożenia wyjaśnień.

Do zachowań, które są podstawą dla norweskich służb socjalnych do zainteresowania się sytuacją dziecka i interwencji zalicza się:

- używanie wobec dziecka lub w jego obecności przemocy fizycznej lub psychicznej,
- przebywanie małoletniego pod opieką rodziców nadużywających alkoholu lub zażywających narkotyki,

- pozostawienie dziecka bez opieki,
- zaniedbania w leczeniu i edukacji.

Głównymi norweskimi instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę praw dzieci jest Ministerstwo ds. Dzieci i Rodziny (Barne-og familiedepartementet) oraz Urząd do spraw Dzieci, Młodzieży i Rodzin Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir). Barnevernet działa na poziomie gminnym na zlecenie Bufdir. Zakres odpowiedzialności instytucji Barnevernet regulowany jest przez Ustawę o ochronie praw dziecka z dn. 17 lipca 1992 r. (Barnevernloven, Lov av 17 juli 1992 nr 100) oraz Ustawę o postępowaniu administracyjnym i administracji publicznej (Forvaltningsloven).

Institucje ochrony dzieci w Norwegii są prowadzone przez sektor publiczny (Agencję ds. Dzieci, Młodzieży i Rodziny (Bufetat) oraz gminy), organizacje non-profit i inne podmioty prywatne. Zgodnie z ustawą o ochronie dzieci, Bufetat jest odpowiedzialny za tworzenie i funkcjonowanie instytucji ochrony dzieci oraz zatwierdzanie prywatnych i miejskich instytucji ochrony dzieci.

Z prywatnych i miejskich instytucji ochrony dzieci można korzystać tylko wtedy, gdy instytucja ta została zatwierdzona przez Norweski Urząd Statystyczny. Bufetat posiada również statut jednostki kontrolnej i w każdej chwili może sprawdzić, czy prywatne i miejskie instytucje opieki nad dziećmi spełniają warunki do zatwierdzenia.

Istnieje wiele powodów, dla których niektóre dzieci i młodzież nie mogą mieszkać w domu rodzinnym. Powodem może być to, że dziecko lub młoda osoba ma problemy behawioralne, zmagają się z uzależnieniami, nie ma opieki w domu lub ma rodziców, którzy z różnych powodów nie są w stanie zapewnić opieki na krótszy lub dłuższy okres. Wówczas Barnevarne pomaga w znalezieniu rodzin zastępczych.

W roku 1896 norweski parlament uchwalił prawo do odbierania dzieci rodzinom patologicznym. Jego obecna misja jest już określona inaczej: dbanie o "najlepszy interes dziecka", co do zasady w jego rodzinie biologicznej. Norwegowie stworzyli system, który nie tylko zapobiega przemocy, ale też stanowczo wkracza, jeśli w rodzinie dzieje się coś złego. Tutaj postępuje w myśl zasady "dziecko jest najważniejsze". Dlatego urząd ma nie tylko interweniować, ale też czuwać nad prawidłowym rozwojem podopiecznych, zapewnieniem im właściwej opieki.

W Norwegii przypadki niewłaściwych postaw w rodzinach zgłaszane są przez pracowników służb publicznych, szkoły, sąsiadów, pielęgniarki, lekarzy lub też inne zainteresowane osoby do Urzędu Ochrony Praw Dziecka (Barnevernet). Do uruchomienia działań przez Barnevernet może być również zgłoszenie przez samego rodzica czy zainteresowane dziecko. W szkołach dzieci informowane są o swoich prawach jak również udostępniane są kontakty do różnych placówek czy instytucji, do których mogą zgłosić naruszenie ich praw. Organy władzy/administracji państwowej oraz pracownicy szkół, przedszkoli lub służb pedagogiczno-psychologicznych mają obowiązek interwencji i podjęcia prób poprawy sytuacji dziecka. Barnevernet urząd ds. ochrony dzieci ma obowiązek pomóc rodzinie, która znalazła się w trudnej sytuacji życiowej, która potrzebuje pomocy i wsparcia w zaspokojeniu potrzeb opiekuńczych własnych dzieci. W przypadkach zgłoszeń o zaniedbaniu, naruszeniu praw dziecka Barnevernet jest zobowiązane natychmiast zbadać sytuację dziecka, przeprowadzić postępowanie sprawdzające najpóźniej 3 miesiące od otrzymania zgłoszenia. Postępowanie sprawdzające odbywa się poprzez wywiad środowiskowy, przeprowadzenia rozmów z rodzicami w ich domu, przeprowadzenia rozmów z samym

dzieckiem, przeprowadzenia rozmów z innymi osobami znającymi dziecko. Służba Ochrony Praw Dziecka ma między innymi prawo do przeprowadzenia rozmów z rodzicami w ich domu, przeprowadzenia rozmów z samym dzieckiem, przeprowadzenia rozmów z innymi osobami znającymi dziecko, skorzystania z pomocy policji, by wejść do domu i pomóc dziecku w bardzo poważnych sprawach. Postępowanie sprawdzające kończy wydaniem decyzji, w której zamyka się postępowanie, bądź stosuje się działania pomocowe lub niezbędne środki zapobiegawcze jak kursy komunikacji, kursy wychowawcze, dodatkowa opieka czy wsparcie finansowe lub spotkania w poradni rodzinnej. Ostatecznym środkiem, który może być zastosowany przez Barnevernet jest umieszczenie dziecka poza domem rodzinnym w rodzinie zastępczej, które następuje w oparciu o decyzję Komisji Wojewódzkiej (fylkesnemnda). Rodzice mają prawo być obecni w trakcie rozpatrywania sprawy przez Komisję Wojewódzką, ale nie podczas narady i głosowania. Odwołanie od decyzji Komisji można wnieść do sądu I-szej instancji, zaś organem odwoławczym wobec innych działań jest wojewoda (statsforvalteren, wcześniejsza nazwa: fylkesmannen).

Familieråd - poradnia rodzinna to oferta dla dzieci, młodzieży i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji, które zgłosiły się o pomoc do Urzędu ochrony praw dziecka. Porady rodzinne mogą być wykorzystywane na różnych etapach pracy służby opieki nad dziećmi. Zwykle to gminna służba ds. ochrony dzieci sugeruje rodzinom skorzystanie z poradni rodzinnej, ale coraz więcej rodzin zwraca się do samych siebie o przeprowadzenie porady rodzinnej. Metoda pracy jest stosowana głównie w ochronie dzieci, ale coraz częściej także w innych przypadkach.

1 stycznia 2023 r. wchodzi w życie nowa ustawa o ochronie dzieci. Podsumowanie najważniejszych zmian można znaleźć na stronie: www.bufdir.no

W Norwegii obowiązuje ustawowa zerowa tolerancja dla naruszeń, takich jak zastraszanie, przemoc, nękanie i dyskryminacja. Zgodnie z § 9A-2 Ustawy o oświacie, wszystkie dzieci mają prawo do bezpiecznego i dobrego środowiska szkolnego, które sprzyja zdrowiu, dobremu samopoczuciu i nauce. Ustawa o edukacji nakłada odpowiedzialność za dobre środowisko szkolne na dorosłych. Dotyczy to opieki szkolnej i pozaszkolnej, pomocy w odrabianiu prac domowych, dróg szkolnych oraz transportu publicznego do i ze szkoły. Niezależnie od tego, czy dzieci są zastraszane, czy poddawane zastraszaniu, ostatecznie odpowiedzialność za to ponoszą dorośli. Dlatego szkoły we współpracy z rodzicami muszą systematycznie pracować, aby zapobiegać, wykrywać i radzić sobie z nękaniami.

Edukacja nauczycieli, dzieci, rodziców, ustalanie i wdrażanie procedur związanych z wykryciem wykluczenia jest jednym z kluczowych elementów przeciwdziałania wykluczeniu. Monitorowanie interakcji między uczniami oraz dziania integracyjne w celu integracji dzieci i młodzieży.

Edukacja rodziców, dostępność informacji na temat obserwacji zmian postawy dziecka, jak na nie reagować, jakie środki zastosować by jak najszybciej zareagować w odpowiedni sposób są dostępne na każdej stronie internetowej szkoły, jak również na stronach Komitetu Rodzicielskiego ds. Edukacji Podstawowej (Foreldreutvalgene).

Obowiązkiem zarówno rodziców, jak i szkoły jest zapewnienie bezpiecznego i dobrego środowiska szkolnego. Uświadomienie sobie, że własne dziecko znęca się nad innymi, może być bolesne, trudne i nieprzyjemne dla rodzica. To reakcja opiekuna ma wpływ na dalszy rozwój sytuacji.

Zadania kierownictwa placówek szkolno-wychowawczych w Norwegii.

Kierownictwo szkoły ponosi szczególną odpowiedzialność za przestrzeganie przez kadrę ustalonych norm i wartości. W konflikcie interesów między tym, co leży w najlepszym interesie ucznia, a tym, co leży w najlepszym interesie pracownika, co do zasady pierwszeństwo ma względ na ucznia. Obowiązkiem dyrektora jest zapewnienie wszystkim uczniom bezpiecznego i dobrego środowiska.

Rola szkoły w szerzeniu dobrej kultury środowiska szkolnego.

Kultura szkoły wpływa na psychospołeczne środowisko szkolne uczniów. Praca nad kulturą szkolną jest wspólną odpowiedzialnością w szkole, a pracownicy pedagogiczni mają szczególną odpowiedzialność za bycie wzorem do naśladowania. Pracownicy zobligowani są do promowania kultury szkolnej, która pomaga zapewnić takie warunki, by wszyscy uczniowie czuli się traktowani z szacunkiem i zaufaniem. Kultura szkolna wyznacza ramy tego, co jest dopuszczalne, a co nie oraz tego, w jaki sposób pracownicy i uczniowie wchodzą ze sobą w interakcje. Określenie wspólnych zasad oraz procedur działania odgrywa niesamowicie ważną rolę w budowaniu dobrej kultury szkolnej. Mając wspólne, ustalone zasady i procedury oraz narzędzia do działania w sytuacjach zaobserwowania wykluczenia czy mobbingu w szkole przeprowadzenie działań jest transparentne i mierzalne.

Wartości, normy i postrzeganie rzeczywistości.

W Norwegii szkoły charakteryzują się otwartością, dobrą komunikacją, wspólnymi celami i wartościami oraz chęcią dzielenia się doświadczeniami i wiedzą, co powoduje zwiększenie szans na sukces w pracy nad rozwojem bezpiecznego i dobrego środowiska szkolnego. Kultura szkolna dotyczy formalnych i nieformalnych wartości, norm i postrzegania rzeczywistości oraz tego, jak przejawiają się one w praktyce poprzez słowa i działania w codziennym życiu szkolnym.

Kultura szkolna wyraża się również poprzez nasze zachowania. Kultura jest tym, co faktycznie się wydarza. Na przykład szkoła może mieć spisane określone, normy i wartości, które opierają się na zerowej tolerancji dla naruszeń, ale jeśli nauczyciele bagatelizują lub reagują inaczej, uczniowie mogą myśleć, że obraźliwe słowa i działania są dozwolone.

Pracownicy szkoły mają obowiązek dbać o uczniów i w żaden sposób nie mogą naruszać praw i godności uczniów. To nauczyciel ma największą władzę w klasie, co oznacza, że szczególne wymagania są nakładane na zachowanie nauczyciela wobec uczniów. Jeśli nauczyciel ma negatywny stosunek do jednego ucznia, może przyczynić się do tego, że inni uczniowie również mogą mieć naganne zachowania w stosunku do innych. Pracownicy szkół pełnią rolę propagatorów interakcji społecznych w szkole. Sposób w jaki dorośli odnoszą się do uczniów rzutuje na zachowanie uczniów wobec siebie. Dlatego w norweskiej szkole kładzie się głęboki nacisk na kadrę nauczycielską by

była wzorem do naśladowania. Niedopuszczalne jest, aby pracownicy norweskiej szkoły naruszali prawa uczniów.

2. Możliwości przeniesienia dobrych praktyk partnera norweskiego na grunt polski

2.1 Działania podejmowane na gruncie norweskim:

1. Działania integracyjne na rzecz środowisk wykluczonych - imigracyjnych

Działania integracyjne w szkole przyczyniają się do poznania wychowawcy oraz uczniów nawzajem. Dają możliwość zaobserwowania słabych i mocnych stron uczniów oraz wykorzystanie ich potencjału w działaniach grupowych. Wszystko to poprawia funkcjonowanie uczniów w szkole oraz sprzyja nawiązywaniu pozytywnych relacji z rówieśnikami. Klasa, w której panuje serdeczna i życzliwa atmosfera, jest najlepszym miejscem do rozwoju. W niej bowiem możliwe jest uzyskiwanie wsparcia w trudnych chwilach.

Młody człowiek, czując się akceptowany i lubiany, może podzielić się z innymi osiąganymi sukcesami i zaspokaja tym samym potrzebę uznania. Może także opowiedzieć o sprawach dla niego trudnych wiedząc, że otrzyma wsparcie.

Wpływ na integrację młodzieży ma obserwacja dynamiki społecznej klasy, działania prewencyjne, organizacja zajęć pozaszkolnych. Środki integracji tworzące bezpieczne zintegrowane środowisko szkolne to min. wspólne projekty, pomoc słabszym w nauce, wycieczki integracyjne, zajęcia muzyczne, sportowe, nauka pływania itd.

W norweskich szkołach w momencie napotkani sytuacji, takich jak uprzedzenia, wrogość grupy i różne formy dyskryminacji w grupie nauczyciel ma za zadanie natychmiast zainterweniować. Uświadomić uczniom i skłonić ich do refleksji nad słowami, koncepcjami i działaniami, które nie są pożądane w środowisku szkolnym. Poprzez obserwacje i wywiad środowiskowy wśród młodzieży i rodziców opracowuje się strategię integracji, biorąc pod szczególną uwagę uczniów niezintegrowanych lub mających poczucie odrzucenia.

Finansowanie przez państwo zajęć integracyjnych takich jak nauka pływania, piłka nożna, grupy karate, gimnastyka, zajęcia komputerowe, czy nauka grania na instrumentach itp. ma ogromny wpływ na integrację grupy jak również pozytywnie wpływa na budowaniu współpracy z rodzicami ze środowisk imigracyjnych.

2. Organizacje działające w zakresie działań podejmowanych na rzecz młodzieży wykluczonej społecznie, praktyki aktywizujące młodzież do działania społecznego w Norwegii.

Grupy szczególnie wrażliwe mają różne potrzeby w zakresie adaptacji. W związku z tym ważne jest przyjrzenie się, w jakim stopniu i w jaki sposób środki są dostosowywane do różnych potrzeb grup. Innymi słowy, dzieci i młodzież wykluczona społecznie to najczęściej dzieci i młodzież dotknięte problemami ubóstwa, ale także, dzieci które zmagają się z wyzwaniami, takimi jak trudne relacje rodzinne, zły stan zdrowia fizycznego i psychicznego, zastraszanie, przemoc, przestępczość, nadużywanie substancji odurzających, uprzedzenia i dyskryminacja. Dotyczy to dzieci z różnych warstw społecznych. Dlatego tak ważne jest by opracować plan włączania ich w zajęcia rekreacyjne. W Norwegii trudniej jest zaangażować w zajęcia pozalekcyjne dzieci imigranckie. Istnieją też inne grupy dzieci i młodzieży, które nie są w dużym stopniu wpasowane, pomimo znacznych inwestycji w integrację. Przykładami programów wsparcia na rzecz włączenia dzieci i młodzieży w działalność rekreacyjną są, po pierwsze, inicjatywy na rzecz dzieci i młodzieży w większych społecznościach miejskich. W tym roku Lotteri- og stiftelsestilsynet (Norweski Urząd ds. Gier) przeznaczył 100 mil. NOK na projekty na rzecz różnorodności i integracji w sporcie i aktywności fizycznej. Celem programu dotacji jest stworzenie trwałego, zwiększonego uczestnictwa poprzez dotacje na rzecz różnorodności i środków integracyjnych związanych ze sportem i aktywnością fizyczną. Grupą docelową są głównie dzieci i młodzież ze środowisk mniejszościowych, ze szczególnym uwzględnieniem integracji dziewcząt. Celem jest również zwiększenie udziału rodziców środowisk mniejszościowych oraz dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych ubóstwem i ich zaangażowania w drużyny sportowe.

Fundacja Gjensidige przekazała 25 mil. NOK, aby ogólnokrajowe organizacje pozarządowe o szerokim obszarze oddziaływania mogły szybko zainicjować działania integracyjne dla uchodźców i osób ubiegających się o azyl.

LNU³

Krajowa Rada Norweskich Organizacji Dzieci i Młodzieży (LNU) jest organizacją patronacką dla 102 norweskich organizacji dziecięcych i młodzieżowych, zrzeszającą około 450 000 członków. Organizacje członkowskie to demokratyczne i dobrowolne organizacje dzieci i młodzieży o różnorodnych programach działań i wartości. LNU jest organizacją interesu organizacji członkowskich i promuje wspólne interesy młodych wolontariuszy wobec organów zarządzających i ważnych instytucji społecznych. Oferuje kursy, doradztwo i działania podnoszące kompetencje dzieci i młodzieży, zarządza wieloma programami wsparcia, które przyczyniają się do rozwoju organizacji i działań dzieci i młodzieży w Norwegii. Z programów wsparcia korzystają dzieci i młodzież – zarówno wewnątrz organizacji, jak i poza nią. Na poziomie międzynarodowym zajmuje się kwestiami dotyczącymi uczestnictwa młodzieży, delegatów młodzieżowych do ONZ.

Ung.no

Publiczny kanał informacyjny dla młodych ludzi. Tutaj dzieci i młodzież znajduje odpowiedzi na swoje pytania. Serwis prowadzony jest przez Dyрекcję ds. Dzieci, Młodzieży. Skierowany jest do młodzieży w wieku od 13 do 20 lat, a punktem wyjścia dla treści serwisu jest Konwencja ONZ o prawach dziecka. W szczególności artykuł 13 dotyczący prawa do informacji oraz artykuł 17 dotyczący obowiązku państwa

³ <https://www.lnu.no/>

zapewnienia dzieciom dostępu do informacji z różnych źródeł krajowych i międzynarodowych.

Na portalu poruszane są takie tematy jak edukacja, praca, zakochanie, pobór do wojska, seks i konkubinaty, dojrzewanie, zdrowie psychiczne, kultura i inne tematy. Na stronie znajdują się również informacje o prawach, obowiązkach i możliwościach młodych ludzi. Na stronie internetowej jest również dostępna bezpłatna i anonimowa usługa zapytań, w ramach której młodzi ludzie mogą zadawać pytania, na które odpowiada panel ekspertów i które są dodawane do publicznej bazy danych odpowiedzi. W panelu odpowiedzi znaleźć można m.in. od terapeutów rodzinnych, psychologów, Norweskie Siły Zbrojne, Statens vegvesen (Norweska Administrację Dróg Publicznych), Konfliktrådet, prawników, doradców edukacyjnych, Telefon Alarmowy dla dzieci i młodzieży, Telefon Narkotykowy, Dyrekcja ds. Zdrowia, Rada Konsumentów, Rzecznik Praw Konsumentów, IMDi, NAV, Norweski Urząd ds. Mediów i więcej.

W 2020 roku strona internetowa <https://www.ung.no/> opublikowała 75 500 odpowiedzi na anonimowe pytania, które miały 3,3 miliona odsłon w 2020 r.

IMDi⁴

Dyrekcja ds. Integracji i Różnorodności realizuje politykę integracyjną rządu. Podlega Ministerstwu Pracy i Integracji. Jest organem administracyjnym i krajowym centrum kompetencji odpowiedzialnym za obszar integracji. Realizuje politykę integracyjną rządu, nadzoruje prace związane z przesiedlaniem uchodźców. Zadania IMDi to m.in.

- współpraca z gminami w zakresie osiedlania, norweskiej edukacji i podstawowych kwalifikacji uchodźców oraz łączenia ich rodzin
- śledzenie ustawy wprowadzającej zarządzanie ważnymi instrumentami finansowymi w ramach pracy na rzecz integracji i różnorodności,
- krajowy organ zawodowy ds. tłumaczeń ustnych w sektorze publicznym,
- kontynuacja rządowego planu działania przeciwko przymusowym małżeństwom,
- siła napędowa usług publicznych dostosowanych do różnorodności ludności,
- prowadzenie Biblioteki Różnorodności i Migracji - specjalnej biblioteki wiedzy o imigracji i integracji.

Organizacje działające na zasadzie wolontariatu

FriFond

Szeroko rozumiany program wsparcia w dziedzinie kultury, skierowany do jednostek wolontariatu i demokratycznych organizacji angażujących się w działalność dzieci i młodzieży. Program ma na celu przyczynienie się do rozwoju integracyjnego sektora kultury bez względu na pochodzenie społeczno-ekonomiczne, kulturowe lub religijne oraz zdolności funkcjonalne. Finansowanie pochodzi z funduszy z Norsk Tipping (Totolotek) i środków z budżetu krajowego, a środki są przydzielane przez Ministerstwo Kultury. Ocena FriFond stwierdza, że program dociera do grupy docelowej przyczynia się do zwiększenia aktywności wśród dzieci i młodzieży. Pokazuje to, że

4 <https://www.imdi.no/>

istnieje potrzeba zarówno dużych krajowych systemów wsparcia, jak i inicjatyw mających na celu zapewnienie szerokiego zakresu zajęć rekreacyjnych dla dzieci i młodzieży. Jednak niewiele z tych ocen dotyczyło efektów i było w stanie powiedzieć cokolwiek na temat włączenia na poziomie indywidualnym.

UngNorge.no

Celem organizacji jest stworzenie obszarów integracji, które są zabawne, bezpieczne i rozwijające, ze szczególnym uwzględnieniem tych, którzy takiej codzienności nie mają. Poprzez promowanie pozytywnych działań na rzecz dzieci i młodzieży w zakresie ochrony dzieci, działalność UngNorge przyczynia się do zmiany wrażenia dzieci przebywających w placówce opiekuńczo-wychowawczej z negatywnego na pozytywne. Tu uczniowie mogą w nich spędzić wolny czas po szkole z wykwalifikowanymi dorosłymi. W klubach, prowadzi się między innymi zajęcia hobbystyczne, studio muzyczne, pokój gier, sala gimnastyczną. Ponadto uczniowie mogą skorzystać z pomocy przy odrabianiu pracy domowej oraz codziennie zjeść zdrowy i smaczny posiłek.

Stowarzyszenie Natteravnene - Stowarzyszenie Nocne Kruki

Natteravnene to neutralna politycznie i religijnie organizacja wolnotariacka, w której dorośli, trzeźwi ludzie w zorganizowanej formie przechadzają się po ulicach miast i dzielnic głównie wieczorami i nocami w weekendy. Zadaniem Nocnych Kruków jest bycie widocznym i dostępnym dla młodzieży, w oparciu o ideę, że sama obecność dorosłych ludzi ubranych w kamizelki odblaskowe z logo ma tłumiący wpływ na przemoc i szkody.

Natteravnene niesie również pomoc osobom dorosłym, które z różnych powodów nie są w stanie krótkoterminowo zadbać o siebie. Celem ich obecności jest stworzenie większego bezpieczeństwa i przeciwdziałanie niechcianym epizodom wśród młodych ludzi, którzy po szkole gromadzą się w lokalnych centrach handlowych, na przystankach autobusowych, w pobliżu szkół.

Obecność dorosłych prowadzi do zapobiegania wandalizmowi, naruszenia dóbr osobistych lub przeciwdziałaniu zażywania narkotyków. Obserwacja, słuchanie i rozmowy z tymi, którzy tego potrzebują w wielu przypadkach mają ogromne znaczenie w ochronie życia ludzkiego.

Bycie widocznym na ulicach samo w sobie ma charakter prewencyjny. Nie mają oni sami interweniować w sytuacjach przemocy ani przeprowadzać akcji fizycznej, ale przekazywać kontakt do aparatu pomocy publicznej.

Fritidsklubber i Oslo

Fritidsklubb (kluby rekreacyjne). Obecnie w Oslo istnieje 60 takich klubów. Tu uczniowie mogą spędzić czas po szkole. Kluby rekreacyjne są własnością gmin prowadzone są przez osoby dorosłe mające odpowiednie kwalifikacje. Jednym z głównych celów klubów rekreacyjnych jest kształtowanie postaw i przeciwdziałanie wykluczeniu, narkomanii, rasizmowi i przemocy wśród młodzieży.

Kluby oferują zorganizowane zajęcia rekreacyjne, pokoje gier czy salę gimnastyczną. Często kluby posiadają pokoje hobbystyczne, w których młodzież może wykazać się kreatywnością. Prowadzone są kursy z różnych dziedzin, takich jak nauka gry na instrumencie. Podczas pobytu w klubie każdy może uzyskać pomoc w odrabianiu lekcji.

Najstarszym klubem rekreacyjnym w Norwegii jest klub Hammersborg w dzielnicy St. Hanshaugen. Założony został 23 listopada 1953 r. w celu opieki nad młodzieżą powojenną.

Najstarszym klubem młodzieżowym dla osób niedosłyszących w Norwegii jest Ungdomsklubben UFH pod auspicjami Døvekirken. Powstał w 1971 roku, aby opiekować się młodzieżą posługującą się językiem migowym.

Ungdom og Fritid

Krajowe Stowarzyszenie Klubów Rekreacji i Ośrodków Młodzieżowych – jest norweską organizacją dziecięcą i młodzieżową zrzeszającą użytkowników, pracowników i wolontariuszy miejskich wspieranych przez gminę klubów rekreacyjnych, ośrodków młodzieżowych i podobnych otwartych miejsc spotkań dla młodych ludzi w Norwegii. Organizacja jest demokratyczna, niezależna politycznie od partii i neutralna religijnie. Organizacja została założona w 1978 roku i obecnie organizuje ponad 630 klubów rekreacyjnych i ośrodków młodzieżowych, w których pracuje łącznie 2500 pracowników młodzieżowych i 100 000 młodych ludzi.

X-Ray Ungdomskulturhus

Jedno z najczęściej używanych i znanych centrów kulturalnych w Oslo działa na rzecz młodzieży do 25 roku życia. Jest to około Miejska inicjatywa oparta na dostępności dla wszystkich oraz zróżnicowanym i bezpłatnym zakresie zajęć: takich jak muzyka, taniec, dyskoteka, pomoc w odrabianiu lekcji, a także dostosowane oferty dla grup o specjalnych zainteresowaniach lub potrzebach, takie jak taniec integracyjny. Kurs tańca organizowany przez profesjonalnych liderów dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością fizyczną i / lub umysłową. Ungdomshuset współpracuje z wieloma podmiotami zarówno w sektorze publicznym, jak i na organizacjami wolontariackimi.

Przeprowadzanie wielu projektów w celu zapobiegania przestępczości, zatrudnienia i integracji. Takim przykładem był projekt S.T.O.L.T oznaczający Współpraca - Bezpieczeństwo - Opieka - Równość - skierowany do młodych dorosłych, którzy z różnych powodów znajdują się poza edukacją i życiem zawodowym, a zatem potrzebujących aktywizacji, budowania kompetencji i ścisłej obserwacji. S.T.O.L.T został opracowany jako półroczny okres edukacji składający się z różnych modułów; mediacja uliczna, rozwiązywanie konfliktów, demokracja lokalna, pierwsza pomoc, wolontariat, szkolenia i zarządzanie aktywnością, budowanie reputacji itp. Wywiady zarówno z młodymi ludźmi, jak i pracownikami wykazały, że dla kilku uczestników S.T.O.L.T. stał się przepustką do życia zawodowego i płatnej pracy oraz stworzenie lepszych warunków do dorastania i możliwości integracji.

Røde Kors

Za przykład zapobieganiu wykluczeniu wśród dzieci i młodzieży można podać projekt prowadzony przez organizację Røde Kors (Czerwony Krzyż) będąca jedną z największych organizacji pozarządowych, która prowadzi projekt "Wakacje dla wszystkich". Oferta jest bezpłatna a grupą docelową są rodziny, które od dłuższego czasu mają trudną sytuację rodzinną i/lub problemy finansowe, które nie mają innych możliwości wypoczynku. Rekrutacja uczestników odbywa się za pośrednictwem wsparcia gmin. Cele programu obejmują rozwój społeczny, wzmacnianie więzi

rodziny i integrację z innymi rodzinami będącymi w podobnej sytuacji lub którzy zmagają się z wyzwaniami związanymi z nadużywaniem substancji, przestępczością i przemocą bądź słabą sytuacją finansową. Oferuje nie tylko miejsce wypoczynku, ale również przeprowadzanie przez wykwalifikowaną kadrę szkoleń, spotkań, rozmów i gier integracyjnych. W projekcie ogólny nacisk kładzie się na relacje młodych ludzi z innymi, zarówno partnerami, rodziną, szkołą, przyjaciółmi itp. Ideologia letniego projektu opiera się na trzech filarach: wierze, dostępności i zaufaniu. Wiara polega na wierze w historię młodych ludzi oraz ich gotowości i zdolności do zmiany, dostępność to obecność w życiu młodych ludzi i zaufanie do dotrzymywania obietnic.

Projekt „Wakacje dla wszystkich” jest połączeniem środka zmiany i środka kompensacyjnego. Środki kompensacyjne odnoszą się do środków, które dokładnie rekompensują i naprawiają sytuację opieki nad rodziną i dzieckiem. Wiele z nich ma rodziców, którzy sami mają poważne wyzwania związane z nadużywaniem substancji, psychiatrią lub innymi wyzwaniami, lub może to wynikać z ustalonego wzorca i braku komunikacji w rodzinie. Środki zmiany (zwane również środkami strukturyzującymi lub leczniczymi) tworzą trwalsze zmiany w rodzinie poprzez zwiększanie umiejętności rodzicielskich, rozwijanie interakcji, budowanie kompetencji rodzicielskich oraz budowanie aparatu wsparcia wokół dziecka.

Redd Barna

Redd Barna (Ratuj Dzieci) projekt osiedlania imigrantów w Bergen. Wolontariusze pomagają rodzinom w procesie integracji, a celem jest, aby dzieci wychodziły na zajęcia w lokalnej społeczności. Wolontariusze przychodzą do rodzin imigracyjnych i razem znajdują odpowiednie zajęcia dla dzieci, a następnie towarzyszą dzieciom w zajęciach, dopóki rodziny nie poradzą sobie bez pomocy wolontariuszy. Projekt kładzie nacisk na udział dzieci i młodych ludzi, którego celem jest stworzenie areny interakcji między młodymi ludźmi z różnych środowisk etnicznych i kulturowych. Ważnym narzędziem stało się również jedzenie – posiłki ostatecznie posłużyły jako punkty zbiórki i dostępu do kontaktu. Takie projekty pełnią funkcje prewencyjną i integracyjną.

Organizacja projektów Redd Barna polega na wsparciu lokalnym, zaangażowaniu dzieci i młodzieży oraz samopomocy, a także na budowaniu relacji i prowadzeniu różnego rodzaju rozmów. Zarówno kompetencje formalne, jak i kompetencje empiryczne są ważnymi czynnikami związanymi z tym, kto pracuje z dziećmi i młodzieżą, jak taka osoba postrzega dzieci i młodzież w kontekście ich potrzeb.

„Knekt inkluderingskoden”

Projekt, którego celem jest zwiększenie udziału mniejszości etnicznych w wolontariacie, wzmocnienie wiedzy na temat różnorodności i integracji oraz budowanie sieci między organizacjami mniejszościowymi a tradycyjnymi organizacjami norweskimi.

Rekomendacje Norwegów

Norwedzy zapobiegają wykluczeniu społecznemu poprzez działania w dwóch wymiarach: poprzez profilaktykę polegającą na obserwacji i byciu blisko dzieci i młodzieży oraz włączenie dzieci i młodzieży w różne działania kształtujące postawy. Bycie blisko polega na lokalnym zakotwiczeniu, jak również byciu widocznym w otoczeniu. Bliskość, skupienie się na wiedzy fachowej oraz korzystanie z pomocy różnych instancji, to wymiary, które obejmują trzy główne tematy; organizacja, współpraca i zapobieganie.

Kluczową rolą w przedsięwzięciach jest ścisła współpraca. Dla dzieci i młodzieży oznacza to poczucie bezpieczeństwa, ponieważ działalność integracyjna odbywa się w znanym środowisku lokalnym, ponieważ agencje zajmujące się zapobieganiem wykluczeniu znają lokalne środowisko, mają zdolność przewidywania tego, co się dzieje, a tym samym są w stanie wdrożyć środki na czas. Koncentrowanie się na znaczeniu bliskości w celu promowania dobrych relacji zarówno z użytkownikami i partnerami, jak i między nimi. Ważnym czynnikiem w osiągnięciu sukcesu pełnią kompetencje. Kładzie się nacisk na kompetencje formalne, aby osoby pracujące z dziećmi i młodzieżą nie tylko były zaangażowane, ale także posiadały wiedzę z dziedziny, w której pracują. W Norwegii często słyszymy, że ludzie chcą mniej biurokracji, a więcej zaufania. Kluczowe znaczenie dla pracy nad relacjami, jak również dla powodzenia pracy w celu integracji młodzieży wykluczonej, ma również znaczenie wzajemnego zaufania między różnymi partnerami, ale także między dziećmi/młodzieżą. Komunikacji między gminą a różnymi organizacjami sektora publicznego a sektorem wolontariackimi, jest również istotna. W Norwegii jest zaufanie do rządzących, systemu i partnerów, co ułatwia płynne, elastyczne załatwienie spraw.

Koncentracja na ścisłej obserwacji społeczeństwa, współpraca między sektorem publicznym a sektorem wolontariatu cały czas ewaluuje i jest decydującym czynnikiem sukcesywnego zapobiegania wykluczeniu. Ważna jest zwinność i elastyczna organizacja zarówno zasobów finansowych, jak i ludzkich. Zaufanie między systemami a osobami fizycznymi ma zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia dobrych rozwiązań lokalnych i uniknięcia niepotrzebnej biurokracji. Opracowanie dobrych narzędzi pomiarowych lub narzędzi oceny dla różnych środków może ułatwić konkretyzację prac. Skupienie się na praktykach integracyjnych w przedszkolu jest także ważne w przyszłych działaniach na rzecz wykluczenia.

2.1 Działania norweskie, które warto przenieść na grunt polski

W ramach projektu „Młodzi mają głos” zostały zorganizowane dwa cykle webinarów poprowadzone przez ekspertów oraz przedstawiciela partnera norweskiego Panią Katarzynę Nowicką.

Pani Katarzyna Nowicka świadczy m.in. usługi tłumaczenia norwesko-polskie w jednostkach szpitalnych, instytucji ochrony praw dziecka, szkołach, przedszkolach oraz dla kancelarii adwokackich. Posiada wieloletnie doświadczenie jako wykładowca świadczący min. usługi dla największej organizacji w Norwegii Hero Kompetanse,

oferującej usługi skierowane do grup osób ubiegających się o azyl, uchodźców i imigrantów. Prowadzi szkolenia mające na celu integrację społeczną, integrację na rynku pracy i edukację.

Zrealizowane webinary:

- 1) „Dobre praktyki w zakresie działań podejmowanych na rzecz młodzieży wykluczonej społecznie ”

Uczestnicy webinaru nabyli wiedzę dotyczącą min. tworzenia wspólnotowości w środowisku wykluczonym, radzenia sobie w sytuacjach trudnych w pracy z młodzieżą, dobrych praktyk aktywizujących młodzież, mechanizmów walki z wykluczeniem społecznym w Norwegii - jak działają tamtejsze instytucje / specjaliści i czy możemy się czegoś od nich nauczyć?

Webinar skierowany był do nauczycieli /osób pracujących z dziećmi.

Webinar prowadzony był przez ekspertów doświadczonych w pracy z dziećmi/młodzieżą wykluczoną społecznie.

- 2) „Włączenie i aktywne wsparcie osób wykluczonych społecznie, w tym uchodźców z Ukrainy

Podczas webinarów, ich uczestnicy dowiedzieli się m.in.:

- o sposobach na integrację osób wykluczonych społecznie (w tym uchodźców) ze społeczeństwem
- o pracy z dzieckiem/młodzieżą z innego kraju
- jak zauważyć że dziecko ma traumę, jak pracować z dzieckiem, które może mieć za sobą traumatyczne przeżycia?
- o różnicach kulturowych oraz wpływie naszych przekonań na jakość komunikacji

Webinar skierowany był do nauczycieli /osób pracujących z dziećmi.

Webinar prowadzony był przez ekspertów doświadczonych w pracy z dziećmi/młodzieżą wykluczoną społecznie.

Na podstawie przeprowadzonych wśród uczestników webinarów ankiet Fundacja otrzymała informację zwrotną na temat możliwości przeniesienia dobrych praktyk partnera norweskiego na grunt polski.

Podczas realizowanych webinarów norweski partner projektu „Młodzi mają głos” zaprezentował poniższe praktyki, które mają zapobiegać destrukcyjnym działaniom wśród młodzieży jak wykluczenie społeczne, przeciwdziałanie przemocy i nietolerancji wobec środowisk emigracyjnych, uchodźczych.

Uczestnicy webinarium otrzymali Ankiety dotyczące dobrych praktyk norweskich w zakresie działań podejmowanych na rzecz młodzieży wykluczonej społecznie

z pytaniem brzmiącym: Które z praktyk norweskich omawianych podczas webinarów, są dla Pani/Pana warte przeniesienia na grunt polski? Dlaczego? (można było udzielić więcej niż jedną odpowiedź).

Do wyboru uczestnicy mieli następujące rozwiązania:

1. Działalność stowarzyszenia Nocny Kruk i Dzienny Kruk

Celem stowarzyszenia jest stworzenie większego bezpieczeństwa i przeciwdziałanie niechcianym epizodom wśród młodych ludzi, którzy po szkole gromadzą się w lokalnych centrach handlowych, na przystankach autobusowych, w pobliżu szkół, odprowadzanie młodzieży do domu po nocnych imprezach.

2. Unginkludering

Fakultatywne zajęcia dla uczniów różnych narodowości mające na celu ich integrację - pomoc w lekcjach, zajęcia pozaszkolne (np. teatr), zajęcia fakultatywne mające na celu poznawanie różnych kultur oraz rozwój umiejętności społecznych, prezentacja wartości społecznych i kulturowych, wspólne gotowanie etc.

3. Działanie instytucji Barnevernet (Urząd Ochrony Praw Dziecka)

Zadaniem instytucji jest ochrona dzieci przed brakiem opieki i przeciwdziałanie narażaniu dzieci na cierpienia fizyczne i psychiczne.

Gromadzono 20 wypełnionych ankiet.

Za pierwszym rodzajem wsparcia opowiedziało się 7 osób.

Drugie rozwiązanie cieszyło się największym zainteresowaniem i zwróciło na nie uwagę 11 osób.

Natomiast za trzecim rozwiązaniem opowiedziało się najmniej osób choć to nie znaczy, że takiego problemu związanego z niesieniem pomocy rodzinom niewydolnym w opiece nad dzieckiem uczestnicy webinaru nie dostrzegają. Rozwiązanie spotkało się z dużą dozą krytyki ze strony uczestników webinaru, gdyż ankieteryzy nie wierzą, że takie rozwiązanie może sprawdzić się na gruncie polskim choćby z przyczyn politycznych.

Uczestnicy swój wybór argumentowali następująco:

- Osoby popierające rozwiązanie stowarzyszenia Nocny Kruk i Dzienny Kruk „Obecnie zauważam największą potrzebę wprowadzenia działań właśnie w tym zakresie- znaczna część nastolatków, również moich pacjentów, wpada w różnorakie kłopoty z powodu nudy i braku pomysłów na ciekawe i bezpieczne spędzanie wolnego czasu.”

„Wszelkie tego typu inicjatywy są godne naśladowania. Służą również aktywacji i integracji dorosłych., poznania się nawzajem, stworzenia wspólnoty.”

„Duża liczba młodzieży nadużywającej alkoholu, różnych używek. Takie działania umożliwiają rozpoczęcia dialogu z młodymi ludźmi.”

„Możliwość integracji dorosłych i pomocy młodzieży.”

„Ciekawy sposób na pomoc młodzieży sprawiającej problemy wychowawcze, nadużywającej alkoholu / używek. Warto wprowadzać nowe metody pomocy niepełnoletnim.”

„Bardzo ciekawa inicjatywa wspierająca młodzież i tworząca wśród dorosłych poczucie wspólnoty.”

„Bardzo interesujące jest to czym zajmuje się to stowarzyszenie. Myślę, że ogromną wartością jest zbliżenie młodzieży do dorosłych – tworzenie fundamentu pod wspólny dialog.”

- Osoby popierające rozwiązanie Unginkludering

„Takie zajęcia zawsze cieszyły się ogromnym zainteresowaniem np. „Noc kultur”. Poznanie różnych narodowości poprzez imprezy kulturalne w szerokim spektrum dziedzin: muzyka, teatr, plenery malarskie lub ceramiczne.”

„Popieram tego typu zajęcia zwłaszcza gdy są prowadzone przez fachowców w danej dziedzinie i potrafią swoją charyzmą scalić „pogubioną” młodzież i dzieci. Dzięki nim unikamy szkodliwych ideologii, ksenofobii ucząc otwartości i wrażliwości.”

„Wszelkie aktywności tego typu są godne odwzorowania. Zbyt mało darmowych zajęć szkolnych / pozaszkolnych integrujących ze sobą uczniów, tym bardziej uczniów – cudzoziemców.”

„Tego typu zajęcia są zawsze potrzebne, szczególnie teraz w kontekście imigrantów z Ukrainy, zawsze warto wspierać integrację pomiędzy uczniami różnych narodowości.”

„Uważam, że brakuje zajęć fakultatywnych dla młodzieży mających na celu poznawanie różnych kultur oraz rozwój umiejętności społecznych.”

„Takie zajęcia zawsze są bardzo chętnie przyjmowane przez młodzież.”

„Takich zajęć nigdy za dużo. Warto również edukować rodziców – to ich poglądy mają decydujący wpływ na postawę dziecka wobec cudzoziemca.”

„Tego typu zajęcia są bardzo potrzebne. Dzięki nim młodzież poszerza swoje horyzonty, niwelujemy zachowania ksenofobiczne. Warto zadbać o większą ilość tego typu zajęć w szkołach.”

„Zawsze warto wspierać wszelkiego typu działania skierowane na naukę wzajemnej tolerancji.”

„Powinno być jak najwięcej takich zajęć, powinny być ogólnodostępne, bezpłatne. Takie działania uczą młodzież postawy tolerancji i szacunku dla innych narodowości.”

„Takie inicjatywy są zawsze warte naśladowania. Im więcej takich działań tym lepiej, uczą młodych ludzi wzajemnego zrozumienia, tolerancji, otwartości. Otwierają oczy na „inny świat”.”

- Osoby popierające rozwiązanie instytucji Barnevernet

„Nie wierzę, że ten urząd obecnie w Polsce może być apolityczny, całkowicie oddany ochronie praw dzieci i młodzieży.”

„Centralne urzędy tego typu (UOPD) mogą być upolitycznione i mogą forsować ideologię szkodliwą w wychowaniu dzieci i młodzieży. Uważam, że należy stawiać na zajęcia z pasjonatami potrafiącymi scalić wokół siebie wrażliwą młodzież i dzieci.”

„W naszym kraju nadal brakuje kompleksowego podejścia do kwestii pomocy rodzinom niewydolnym w opiece nad dzieckiem. Integralności w systemie pomocy nie sprzyja stan świadomości społecznej: „przymykanie oka”, „niewtrącanie się”, stosowanie zasady „to sprawa rodzinna” Należy jednak pamiętać, że takie urzędy mogą w bardzo łatwy sposób zostać upolitycznione.”

„Działanie takiego urzędu nie sprawdziłoby się w naszym kraju. Nie udało by się zachować jego neutralności.”

3. Nierówności i potrzeby grup wykluczonych

Wykluczenie społeczne definiowane jest jako niemożność lub niezdolność do uczestniczenia w życiu społecznym.

Obszary wykluczenia społecznego można podzielić na 6 obszarów: instytucjonalne, środowiskowe, rodzinne, ekonomiczne, dyskryminacyjne i jednostkowe.

Konsekwencje wykluczenia społecznego mogą być dwojakie: społeczne bądź indywidualne.

Wykluczenie przez społeczeństwo może mieć miejsce z różnych powodów, niepełnosprawności, bezrobocia, uzależnień, bezdomności, ubóstwa, ale także z powodów takich jak samotność, niezależność, wysoka indywidualność osoby, charakterystyczne upodobania lub zwyczaje.

Generalizując nie lubimy „inności”. Odchylenia od tzw. normy budzą w nas niepokój. Jesteśmy zamknięci na zmiany – co nie zawsze jest dobre.

Warto podejmować działania, które będą zwiększać świadomość ludzi na temat zjawiska wykluczenia oraz przeprowadzać akcje mające na celu zwiększenie empatii i zmniejszenie różnic w społeczeństwie. Potrzeba przynależności w ludziach jest czymś

naturalnym i wynika z naszych podstawowych potrzeb. Chcemy być akceptowani i kochani za to jacy jesteśmy. Kiedy jesteśmy odrzucani odczuwamy silne emocje takie jak strach, złość. Naturalne w nas są próby zwalczania wykluczenia, np. odwet wobec osób, które nas odrzucają, agresja wobec środowiska, które nas odepchnęło.

Grupy podatne na wykluczenie społeczne:

- dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych,
- dzieci wychowujące się poza rodziną,
- kobiety samotnie wychowujące dzieci,
- kobiety pozostające poza rynkiem pracy,
- ofiary patologii życia rodzinnego,
- osoby o niskich kwalifikacjach,
- osoby bezrobotne,
- żyjący w bardzo trudnych warunkach mieszkaniowych,
- niepełnosprawni i chronicznie chorzy,
- osoby chorujące psychicznie,
- starsze osoby samotne,
- opuszczający zakłady karne,
- imigranci,
- osoby należące do romskiej mniejszości etnicznej.

Grupy poważnie zagrożone wykluczeniem społecznym w Polsce:

- dzieci i młodzież wypadająca z systemu szkolnego,
- osoby długookresowo bezrobotne,
- opuszczający więzienia,
- niektóre kategorie ludności wiejskiej: pracownicy byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych, chłopi nieprodukujący na rynek,
- osoby zagrożone eksmisją z zamieszkiwanych lokali,
- imigranci zarobkowi wchodzący do szarej strefy zatrudnienia,
- osoby uzależnione od alkoholu i narkotyków,
- bezdomni,
- imigranci utrzymujący się z pracy nielegalnej,
- osoby należące do romskiej mniejszości etnicznej.

Sposoby na walkę z wykluczeniem społecznym

- eliminacja ubóstwa wśród dzieci oraz rodzin;
- ułatwianie dostępu do rynku pracy, edukacji oraz szkoleń;
- walka z dyskryminacją oraz problemami ubóstwa powiązanych z aspektami płci oraz wieku;
- walka z wykluczeniem finansowym i nadmiernym zadłużeniem;
- walka ze złymi warunkami mieszkaniowymi oraz wykluczeniem mieszkaniowym;
- promocja integracji społecznej słabszych grup społecznych.

Jak powyżej wspomniano jedną z form przeciwdziałania wykluczeniu jest edukacja. W ramach prowadzonych w projekcie webinarów eksperci poruszyli również kwestie edukacji poza-formalnej i jej znaczenia. Edukacja poza-formalna to wszystkie

działania, które mają na celu poszerzanie wiedzy i zdobywanie umiejętności, ale odbywają się poza oficjalnymi instytucjami edukacyjnymi (czyli poza szkołą, uczelnią, czy inną instytucją edukacyjną). Mogą to być m.in. różnorodne spotkania, warsztaty i zajęcia dodatkowe prowadzone przez organizacje pozarządowe, czy też inicjowane oddolnie, przez grupę osób zainteresowanych danym tematem.

Edukacja nieformalna jest procesem trwającym przez całe życie i wynika z codziennych czynności związanych z pracą, rodziną i rekreacją. Nie jest ona zorganizowana i uporządkowana (pod względem celów, czasu i wsparcia naukowego). Uczestnicząc w edukacji nieformalnej nie mamy świadomości tego, że nabywamy wiedzę. Nie otrzymujemy również potwierdzeń, dyplomów i certyfikatów.

Rekomendowane działania w zakresie edukacji poza-formalnej:

- Warsztaty grupowe wychodzące poza schemat: nie w sali warsztatowej a na dworze;
- Międzynarodowe wymiany młodzieżowe np., w ramach programu Erasmus+;
- Wprowadzenie aktywności ruchowych na zajęcia;
- Przestrzeń na muzykę w trakcie zajęć, np., podczas aktywności grupowych;
- Techniki plastyczne, teatralne, relaksacje;
- Projekty długoterminowe zamiast częstych pojedynczych zadań;
- Korzystanie z mediów i narzędzi internetowych: mentimeter, kahoot!, wordwall, quizziz;
- Grupowe tradycje: wspólne świętowanie urodzin, poczta młodzieżowa, cichy przyjaciel.

Jak przeciwdziała się wykluczeniu społecznemu młodzieży w polityce społecznej na gruncie polskim?

1. Przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci;
2. Integracja przez aktywizację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
3. Rozwój wysokiej jakości usług społecznych.

Jedną z form przeciwdziałaniu wykluczeniu młodzieży jest Streetworking nazywany też pracą uliczną, pedagogiką podwórkową lub ulicy polega na pracy z osobami wykluczonymi, zepchniętymi z różnych powodów (zaniedbania rodzicielskie, nieprawidłowa praca placówek opiekuńczych oraz instytucji kulturalnych czy socjalnych) na margines społeczny.

Definicja:

Streetworking⁵ (praca prowadzona na ulicy, pedagogika ulicy) stanowi przykład metody „outreach” (wyjście – sięganie – poza – do), czyli pracy poza instytucjami, w środowisku przebywania klienta. Jest to innowacyjna forma pracy socjalnej, która stała się ostatnio popularna w zinstytucjonalizowanej pomocy państwa nad osobami

⁵ Sebastian Jakubiec, Streetworking, jako alternatywna forma pomocy społecznej, Kraków 2009

zmarginalizowanymi. Metoda ta, poprzez swoje zindywidualizowanie, ukierunkowanie na zasoby i potrzeby klienta, a także elastyczność i niezinstytucjonalizowanie, umożliwia pomaganie ludziom dotychczas izolowanym, odtrącanym i niezauważanym. Pozwala na docieranie ze wsparciem do wielu grup społecznych, m.in. prostytutek, dzieci, młodzieży, narkomanów, osób bezdomnych – w miejscach ich przebywania (ulicach, klubach, wybranych dzielnicach miast).

Obszary działania streetworkera: diagnostyczna, interwencyjna, edukacyjna i jego etapy:

Etap pierwszy: Badania środowiska. Etap polegający na zapoznaniu się z terenem działań (wiedza społeczna, ekonomiczna, kulturowa, historyczna) poprzez studium teoretyczne i praktyczne.

Etap drugi: Obecności w środowisku. Etap polegający na bezpośredniej obserwacji terenu działań, z wyłączeniem interwencji. Działania te mają na celu asymilację z kulturą danego środowiska.

Etap trzeci: Zapoznania/Przedstawienia. Etap ujawnienia i doprecyzowania swojej roli w środowisku lokalnym.

Etap czwarty: Budowania więzi. Etap nawiązywania kontaktów i więzi interpersonalnych z osobami do których kierowane są działania pomocowe.

Etap piąty: Wsparcie i interwencja. Etap pracy właściwej polegającej na organizacji działań pomocowych i interwencyjnych, uwzględniając zarówno wsparcie indywidualne jak i działania grupowe czy wspólnotowe.

Przykłady tego typu działań realizowane są przez takie instytucje jak:

- Fundacja Pomocy Wzajemnej BARKA (Poznań)
- GPAS Praga (Warszawa)
- ALTERNATYWA (Ełk)
- Punkt Kultury (Lublin)

Przykładowy opis działania grupy streetworkerów na podstawie działalności GPAS Praga (Warszawa)

Streetworking – pedagogika ulicy to długofalowa praca z dziećmi i młodzieżą, które spędzają dużo czasu poza domem rodzinnym, na przysłowiowej “ulicy”, organizując go sobie samemu bez wsparcia i opieki odpowiedzialnych osób dorosłych. Tego typu działania są prowadzone z reguły w większych miastach, w dzielnicach i na osiedlach zdegradowanych społecznie, gdzie kumulują się takie problemy jak ubóstwo, bezrobocie, alkoholizm, przemoc domowa, deficyt umiejętności wychowawczych i zaradności życiowej.

Streetworkerzy – pedagodzy ulicy docierają do dzieci z rodzin mierzących się z powyższymi problemami, które nie uczęszczają do okolicznych świetlic wychowawczych i nie biorą udziału w zajęciach klubów sportowych i domów kultury. Większość wolnego czasu spędzają bez opieki, wzorców i środków finansowych pozwalających go sobie jakoś fajnie i konstruktywnie zorganizować. Życie podwórkowe naraża ich na różnego rodzaju zagrożenia – przemoc, przestępczość i uzależnienia.

Pedagodzy ulicy w GPAS pracują samodzielnie tzn. jeden streetworker prowadzi 1 grupkę dzieci. liczącą max. 7 osób, przez okres minimum 2 lat bez przerw wakacyjnych i feryjnych, kiedy z uwagi na brak szkolnych obowiązków ich praca jest raczej jeszcze bardziej intensywna (w miarę pozyskanych środków finansowych organizujemy również wyjazdy wakacyjne i weekendowe, oraz wymiany zagraniczne). Zajęcia odbywają się od 3 do 5 razy w różnych dniach tygodnia i trwają od dwóch do kilku godzin. Praca streetworkerów wspomagana i monitorowana jest przez koordynatora, a każdy zespół streetworkerski spotyka się na cotygodniowych radach pedagogicznych, na których dyskutowane są kwestie interwencyjne, wychowawcze oraz organizacyjne.⁶

⁶ Za: <https://gpaspraga.org.pl/streetworking-pedagogika-ulicy/>